

NORRBRUK

Ägarskifte

– Vi vill vara väl förberedda och diskutera både hårda och mjuka frågor!

3 Välkommen Johanna!

4 Minska markpackningen

12 Ät hela Västerbotten

NORRBRUK

Länsstyrelsen i Norrbottens län

Landsbygdsenheten

Postadress: 971 86 Luleå

Tel: 010-225 50 00 Fax: 0920-22 84 11

www.lansstyrelsen.se/norrboten

Länsstyrelsen i Västerbottens län

Enheten för landsbygd och regional utveckling

Postadress: 901 86 Umeå

Tel: 010 - 225 40 00 Fax: 090-128 94

www.lansstyrelsen.se/vasterbotten

Ansvarig utgivare: Kajsa Berggren

I redaktionen: Personal från Länsstyrelserna i Norr- och Västerbotten

Tryck: Taberg Media Group, Taberg

Papper: Galerie Art Silk 130 g

Grafisk form: TR

Omslagsbild: Syskonen Erik och Lisa Bergström från Algots gård, Svensbyn

Foto: Privat

Upplaga: 6450

ISSN: 1234-4567

För prenumeration, avprenumeration och adressändring kontakta sara.borgstrom@lansstyrelsen.se

3 | Johanna Wallsten,
ny landsbygdsdirektör

4 | Minskad markpackning för
bättre växtodling

6 | Ägarskiften – hur funkar mjukvaran?

8 | Säsongen 2023 i vått och torrt

10 | Afrikansk svinpest

11 | Utbetalningar av SAM-stöd

12 | Ät hela Västerbotten!

14 | Annonser

16 | Fototävling på landsbygden

FRÅN REDAKTIONEN

Samverka över gränser!

I slutet av augusti 1998 korsade jag länsgränsen och lämnade Norrbotten. I september 2023, ett kvarts sekel senare, korsar jag åter gränsen och återvänder till mitt hemlän. Ett län som kan kallas Sveriges gränssrikaste, med långa landgränser till både Norge och Finland. Gränser är till för att dela upp, men många gånger finns det skäl att verka för att flytta på gränser. Ett besök tidigare i oktober till det fina natur- och kulturresevatet i Gallejaur visar på det. Där funkade det inte att ha en del av byn i Norrbotten och en annan del i Västerbotten och då fick gränsen flytta på sig. Gränsöverskridande samarbeten är viktiga, framför allt i vår verksamhet. Norrbruk är ett bra exempel på det. Men vi kan alltid bli bättre!

Gränsöverskridande samverkan mellan myndigheter kan kännas som en självklarhet, men kan många gånger vara svårare att åstadkomma än man tror. Samtidigt är vår verksamhet helt beroende på samverkan mellan länsstyrelserna, Jordbruksverket, universiteten med flera. Just samverkan med universiteten är något jag hoppas kunna hjälpa till med, genom min långa historia vid SLU i Umeå.

Här har jag också en förebild i Lars Ericson i Västerbotten, som redan gjort den resan. Lars hedrades tidigare i oktober med en av universitetsvärldens finaste utnämningar, nämligen som hedersdoktor vid SLU. Han fick utmärkelsen inte så mycket för sina vetenskapliga framgångar, utan till stor utsträckning för hur han jobbat med att omsätta forskning i praktiken, på ett sätt som gynnat svenskt jordbruk i allmänhet och norrländskt jordbruk i synnerhet. Ännu ett exempel på gränsöverskridande arbete som är värt att lyfta och att sträva efter!

*Johanna Wallsten
Landsbygdsdirektör
Länsstyrelsen i Norrbottens län*

Johanna är ny landsbyggsdirektör i Norrbotten

Sedan mitten av september så är Johanna Wallsten ny enhetschef och landsbyggsdirektör för Landsbyggsenheten på Länsstyrelsen i Norrbottens län. Johanna är bördig från Storön i Kalix och är agronom med husdjursinriktning. Under många år har hon arbetat och forskat vid SLU i Umeå, först som doktorand och forskare inom området "Helsäd som foder i mjölkproduktionen" och på senare tid även som prefekt för Institutionen för norrländsk jordbruksvetenskap.

Så här säger Johanna själv om sin nya roll och hemort:

– Jag har med mina 18 år vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) en lång erfarenhet av att jobba med forskning om det nordliga jordbruket. Därför känns det nu extra spännande att få ta steget till Länsstyrelsen i Norrbottens län och få jobba mer operativt med att stödja och utveckla norrbottnisk livsmedelsproduktion. Det blir en helt ny värld att sätta sig in i, men jag verkar komma till en mycket kompetent och välfungerande enhet med tydligt fokus på kvalitet. Jag hoppas att jag kan bidra på ett positivt sätt med mina erfarenheter och mitt nätverk. Naturligtvis vill jag använda min bakgrund för att stärka samverkan mellan SLU och Länsstyrelsen. Det känns också bra på ett personligt plan att komma tillbaka till Norrbotten. Det är ju här jag är född och uppvuxen, i Storön utanför Kalix, och jag kommer närmare min familj, mina jaktmarker och min skärgårdsstuga.

Susanne Friberg, avdelningschef för näringslivsavdelningen välkomnar Johanna och de kompetenser hon för med sig.

– Johanna är agronomiedoktor i husdjursvetenskap och har haft ett antal chefs- och ledarroller på Sveriges lantbruksuniversitet. Johanna kommer att bidra med ett strategiskt perspektiv i kombination med ett stort nätverk inom universitetsvärlden och jordbrukssektorn, säger Susanne.

Det är alltid roligt att välkomna hemvändare tillbaka till länet. De tar med de kompetenser och nätverk som de fått och som nu kan komma Norrbotten till godo. Vi önskar Johanna varmt lycka till och vi hoppas att ni får möjlighet att träffa henne i olika sammanhang framöver.

Var rädd om hålrummen – minska markpackningen

För att undvika skadlig markpackning och ha en god tillväxt på grödorna blöta som torra år krävs ett systematiskt förebyggande arbete på gårdsnivå när det gäller markavvattning, däcksutrustning och planering av fältarbeten. Det är av stor vikt att nyttja låga ringtryck (max 0,6 bar) och i så stor utsträckning som möjligt undvika hjullaster över 3 ton på åkermark. Att undvika skadlig markpackning är speciellt viktigt i norra Sverige eftersom vi har liten hjälp av de upptorkande och tjälbildande processer som naturligt sker i marken. Detta förklaras av att våra dominerande jordarter är mo och mjäla där dessa markprocesser är mycket svaga. Det finns flera enkla och prisvärda åtgärder för att minska riskerna för allvarlig markpackning.

Text och figur: Marie Lundberg, Hushållningssällskapet Norrbotten-Västerbotten

50 % hålrum

För att få en god förståelse för hur markpackning uppstår behöver det finnas en kännedom om markens uppbyggnad. Våra odlade jordar består av ca 50 % fast material och 50 % hålrum. Det är en hisnande tanke att denna till synes så kompakta och stabila jord är så otroligt beroende av små hålrum jämnt fördelat i den övre jordprofilen för att den ska anses vara en fungera odlingsplats. Dessa hålrum, som vi oftast kallar markporer, är av större (makro) och mindre (mikro) typ. Porernas huvudfunktion är att vara transportleder i marken, här ska vatten, luft, rötter samt större organismer som maskar ta sig fram. För att en god grödtillväxt ska kunna ske alla år, oavsett om de betecknas som normala, torra eller blöta, är det av största vikt med en snabb borttransport av vatten, stort rotdjup och en hög biologisk aktivitet i marken vilket markporerna borgar för.

De viktiga makroporerna

I åkermark uppstår en packningsskada när belastningen på markporerna överstiger dess hållfasthet. Makroporerna, som är markens motsvarighet till vägarnas Autobahn, fyller en viktig funktion för att snabbt leda bort överskottsvatten. Tyvärr har makroporerna en svag konstruktion och är den beståndsdel som först går sönder vid hög belastning på marken. En makropor som utsätts för alltför hög belastning faller sönder till många mikroporer, men tyvärr med betydligt sämre flödeskapacitet som följd. Vi gör en liknelse. Det är ingen av er som frivilligt skulle byta ut en stor vattenledning till många små ledningar – kapacitetsminskningen är solklar! Och samma sak gäller för porerna i marken. En por med 10 mm i diameter leder undan 10 000 gånger mer vatten än en por som är 1 mm, trots att ytan bara är 100 gånger större. Förutom packningsskador i marken får vi även rena mekaniska körskadorna på våra fleråriga växter (vallar) vid tunga överfarter eller vid slirning. Det påverkar både skördepotentialen och hårdigheten negativt, speciellt för rödklövern som då lättare drabbas av rotröta och på grund av ökad risk för angrepp av rotröta och klöverröta.

Störst risk för packning på blöta marker

Skadlig markpackning kan uppstå i alla typer av jordar men särskilt känsliga är lerjordar, jordar med låg mullhalt och dåligt dränerade jordar. Hållfastheten på markpartiklarna är kopplade till markfukt. Ju högre markfukt desto svagare bindning mellan jordpartiklarna och därmed ökar risken för skadlig packning. Risken för markpackning är även större på våren än under hösten vilket är kopplat till hur marken torkar upp och återfuktas. Den grundläggande åtgärden för att motverka skadlig packning är en väl fungerande markavvattning av åkermarken. Sedan 1980-talet har lite ny- och omdikning gjorts i Sverige vilket har skapat en underhållsskuld på våra markavvattningsanläggningar. Tyvärr är norra Sverige inget undantag i denna fråga. Även vi har många diken som är dåligt underhållna och många äldre täckdikningssystem som med tiden fått en försämrad kapacitet.

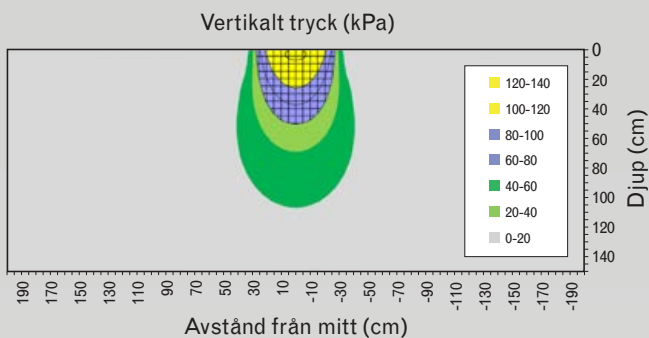
All packning av åkermarken är dock inte skadlig. Vi har ett tydligt behov av återpackning av jorden runt fröet i samband med sådd för att få en snabb och jämn uppkomst av grödan. Den återpackningen skapar vi lätt med t.ex. packarhjul på såmaskin eller en överfart med dubbelmontage och bult/vält i samband med sådden.

Djup och ytlig markpackning

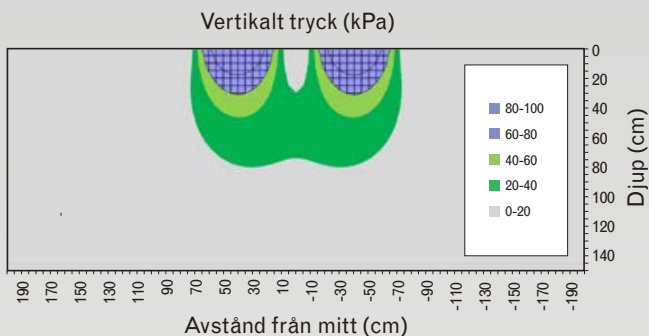
Höga ringtryck åstadkommer den skadliga packningen i matjorden medan det är höga hjullaster som ger upphov till skadlig alvpackning. Ringtrycket bör ej överskrida 0,6 bar för att packningsskador i matjorden ska begränsas. Hjullasten bör aldrig överstiga 3 ton per hjul för att undvika alvpackning. Dubbelmontage fungerar som två separata hjul och är därför en mycket viktig åtgärd för att minska risken för packningsskador, framför allt i alven (se grafer med tryckutbredning).

Svårt att reparera en skada

Kan en packningsskadad åkermark repareras eller är den för evigt förstörd? Det är en högst relevant fråga och svaret

Tryckutbredning i jordprofilen för enkelmontage med ca 3 500 kg hjullast och 0,8 bar.

Tryckutbredning i jordprofilen för dubbelmontage monterad på samma traktor (halverad hjullast och därmed behov av lägre ringtryck, 0,6 bar)

är – det beror på! Svenska försök på lerjordar har visat att de kemiska och fysikaliska naturliga markprocesserna reparerar en packningsskada i matjorden på ca 5 år, men i våra län tar det betydligt längre tid. Att på biologisk väg reparera packningsskador i alven är svårt och tar lång tid, så pass lång tid att den i försök egentligen inte har kunnat tidsättas när det gäller återkommande alvpackning. Det vi vet är att det kommer att ta många år, kanske till och med generationer, innan skadan är borta.

Alvluckring ingen lösning

Om de fysikaliska processerna (främst torka och tjälbildning) har svårt att åtgärda en packningsskada i alven, kan mekanisk luckring vara en fungerande åtgärd? Det kommer att bero på jordart. På sandjordar finns det en möjlighet att lyckosamt förbättra strukturen i djupare lager med hjälp av både biologisk och mekanisk alvluckring. Detta beror på att sandjorden tillhör

enkelkornsjordarna som har en naturlig svag struktur på grund av stora partiklar och svag bindning dem emellan. Försök visar på ökad skörd och förbättrad kvalitet i potatis både vid mekaniska alvluckring och odling av en förfrukt med kraftiga och djupa rotsystem så som rättika och rödklöver (s.k. biologisk alvluckring). På övriga typer av jordar är alvluckring en dyr åtgärd med vanskelig förbättringspotential av strukturen samtidigt som det finns en ökad risk för en försämrad markstruktur om åtgärden utförs vid olämplig tidpunkt. Större delen av åkermarken i Norrbotten och Västerbotten är mo/mjälajordar med visst lerinslag. Denna typ av jordar har en väldigt liten sprickbildande förmåga vid torka till skillnad från lerjordar som har djup och stor sprickbildning vid till exempel sommartorka. Dessa jordar med höga lerhalter "sprängs" även sönder av tjäle medan kapillära jordar (mo/mjåla) bildar islinser med stor lyftkraft men med liten sönderfrysande effekt.

Åtgärder för att minska riskerna för allvarlig markpackning:

- » Dubbelmontage vid vårbruket.
- » Fasta körspår för tunga ekipage med dålig däcksutrustning och/eller höga hjullaster t.ex. hackvagn, gödseltunna och tröska.
- » Flera ut- och infarter på fälten.
- » Breda arbetsbredder på tunga maskiner.
- » Rensa täckdikningsbrunnarna regelbundet.
- » Spola täckdiken regelbundet vid risk för rostutfällningar.
- » Rensa åkermarksdiken regelbundet.
- » Ställ krav på maskinstationer att ha bra teknik för att minska markpackning.
- » Onlandplog i stället för helburen plog.
- » God planering av körning med ekipage som är i tranportläge på åkern.

Några bannlysta fordon på åkermark är:

- » Lastmaskiner
- » Lastbilsflak utrustade med lastbilsdäck
- » Personbilar

Ägarskifte – mjuka frågor

Ett ägarskifte handlar om att hantera hårda och mjuka frågor. De mjuka, alltså de mänskliga frågorna har nog mer betydelse än vad man tror. Hanterar man dessa frågor rätt kan det vara en starkt bidragande faktor till ett lyckat ägarskifte.

Text: Ove Karlsson, Länsstyrelsen i Norrbottens län

Under senare år har själva processen kring ett ägarskifte kommit i allt större fokus. Många konsulter som jobbar med frågorna har blivit mycket bättre på att leda processen. De som går in i ett ägarskifte med fokus på att det ska bli så lite skatt som möjligt ofta hamnar fel. Det är även mycket svårt att skapa exakt rättvisa, för den finns inte. Denna artikel fokuserar på mjukvaran, människorna, i processen.

Ägarskiftet är en noga kontrollerad process som blir som vi tänkt... och inte slumpen avgör hur det blir.

Alla är nog medvetna om att ett ägarskifte ska ske noga genomtänkt och helst över en längre tid. Men undvik att det tar för lång tid, för då kan det vara jobbigt för bägge parterna. Många beskriver ägarskiftet som speciellt jobbigt om man inte vet någonting om hur det blir och när det ska ske. Personerna hamnar då ett sorts vacuum.

Familjemöten

Börja gärna i ett tidigt skede med olika typer av möten. Det är viktigt att alla i familjen får vara med i samtalen från början. Vid dessa möten ska man fokusera på att lyssna, förstå, respektera. Det är viktigt att alla får komma till tals.

Diskutera exempelvis:

- Hur gick det till när nuvarande ägare förvärvade gården?
- Hur fattade föregående ägare beslut?
- Hur påverkade detta hur beslut fattas idag?
- Hur ser nuvarande ägare på att låta någon annan fatta beslut?

Företagsmöten

I de flesta fall finns det ett aktivt företag som ska tas över av de nya ägarna. Det skadar inte om bägge parter tidigt har företagsmöte och diskuterar strategin för företaget. Frågeställningar kan vara att prata öppet om nuvarande ägares strategi för verksamheten och hur övertagarna har tänkt driva den. Frågor om vilka olika prioriteringar och förbättringar som ska göras de kommande åren är viktiga, och förhoppningsvis finns förutsättningar att besluten sker i samklang. Ta gärna upp vilka drivkrafter man har. Det ökar kunskapen och förståelsen för varandra varför man gör som man gör och vad som är viktigt.

Målbildsmöten

Nästa steg är att beskriva hur man vill ha det i framtiden. Överlåtarna berättar hur de vill ha sitt liv efter ägarskiftet. Det kan handla om hur de vill bo, när de vill pensionera sig, vad de vill göra (sysselsättning) och om de vill vara engagerad i verksamheten även efter ägarbytet. De kanske också har krav/synpunkter på de nya ägarna. Ibland känsliga frågor men viktiga att hantera. Naturligtvis så ska de

ha en tanke om att hur mycket kapital de behöver få med sig för att ha ett bra boende och ha möjlighet att göra något roligt av sin ”pension”.

Övertagarna ska även de berätta om hur de vill ha det i framtiden, hur de vill leva sitt liv och hur de vill driva företaget. Ofta hör jag från överlåtarna en rädsla att den tillträdande generationen inte kommer att jobba lika hårt som den äldre generationen. Då är det viktigt att den yngre generationen är tydlig med att man exempelvis inte har tänkt slita ut sig som äldre generationer gjort utan ha möjlighet till bra familjeliv och återhämtning. Att satsa på företaget, men jobba smart och balanserat.

Det är viktigt att vara öppen med och prata om hur man ser på att få hjälp av de som överlåter företaget. En del vill ha hjälp med överlåtarnas kunskap och erfarenhet i övergången, men en del vill undvika det för att man är rädd att överlåtaren inte ska släppa styrning och beslutsfattande.

Svåra och känsliga frågor

Om man inte tar upp svåra och känsliga frågor finns det risk att individerna tystnar och man undviker att prata med varandra. Frågeställningarna kan riskera att få oanade proportioner och konflikter blir ett faktum. Det finns också en risk för att förutfattade meningar finns om varandra. Missförstånd är en ständig konflikthärd. Kom ihåg: ju längre tid det tar innan man reder upp svåra frågor,

Håkan Sandqvist och Madeleine Forsberg köpte sin gård av ett dödsbo.

Ted Oskarsson och Yohana Aalaluusa köpte sitt företag av de tidigare ägarna.

desto svårare blir det att lösa dem. Om man tycker det är svårt att diskutera dessa frågor så kan det underlätta att ta in någon oberoende som kan leda diskussionen.

Gemensam vision?

Inte sällan kan bra och öppna diskussioner visa att det finns en gemensam vision. Parterna kan uttrycka sig olika men ha mycket gemensamt. Om det inte skulle vara på det sättet så har man åtminstone klargjort vad man måste lösa.

Genomförandeplaner

Nästa steg är att ha tre genomförandeplaner. Tidigare har vi tagit upp före-

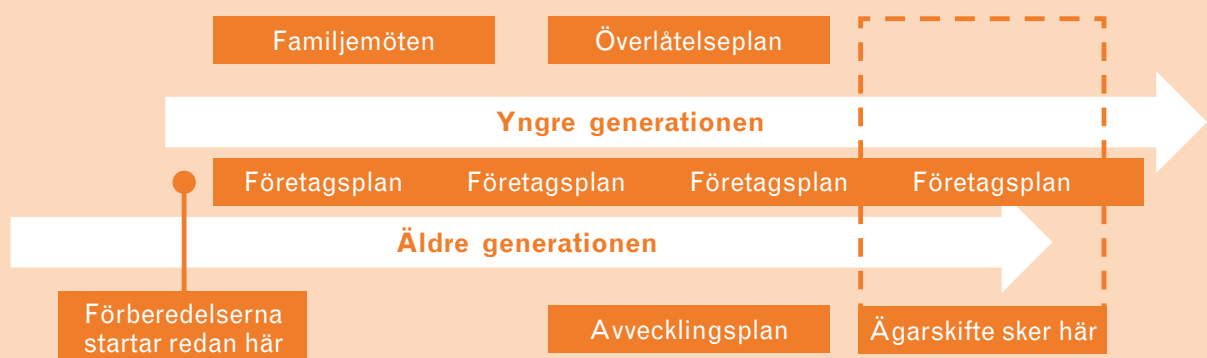
tagsplanen. Överlåtarna tar fram en avslutningsplan. Det kan handla om att skaffa en annan bostad, aktivera pensionering med mera. Allt detta kan ta tid. Nästa plan är övertagandeplanen som kan genomföras i sin helhet vid en bestämd tid eller fördelas över tid. Rörelsen kanske ska överlätas först och fastigheten sedan eller tvärt om. Viktigt är att ha ett slutdatum för alla överlåtelser så det inte drar ut på tiden.

I en kommande artikel kommer vi ta upp frågan kring hårdvaran i ägarskiftena. Vi vet att bristande lönsamhet är ett stort hinder för att genomföra bra ägarskiften. Därför är det stort fokus i

projektet Företagslyftet på att lyfta resultaten och lönsamheten i företagen. Det ger en ökad attraktivitet och kan lättare genomföra ägarskiftena.

Varför kallar vi det ägarskifte och inte generationsväxling? Jo, vi vill inkludera de situationer där det är andra än släktingar som tar över. Det kan vara helt utomstående som köper verksamheter. Då lantbruk är så nära förknippat med ett privat liv så kan stora delar av de samtal och diskussioner som vi tagit upp tillämpas även på dessa typer av överlåtelser.

Ägarskiftesstrategin startar tidigt

Här visas flödet i ägarskiften och dess olika planer.

Säsongen i torrt och vått!

Hur har växtsäsongen 2023 varit i våra båda län? Norrbruk har kontaktat rådgivare, säljare och lantbrukare och också gått igenom SMHIs väderdata för få en uppfattning om hur det varit och hur det gått med växtodlingen.

Text: Lars Ericson, Länsstyrelsen i Västerbotten
Foto: Elisabeth Wallén

Från torrt till vått

En kort sammanfattning av vädret under växtsäsongen 2023 skulle kunna vara – från torrt till vått! Maj var betydligt torrare än normalt både i Norrbotten och Västerbotten med mellan 50 och 75 % av normal nederbörd i jämförelse med referensperioden 1991 – 2020. Maj var också lite varmare än normalt, med 1 – 1,5 grad högre medeltemperatur än referensperioden.

Juni bjöd på mer normala nederbördsmängder sett över hela månaden. Det var dock så att midsommarhelgen blev en minst sagt blöt historia, framför allt på en del platser i Norrbottens kustland. Som exempel fick Piteå fick 78 mm och Luleå 103 mm. Sett över hela månaden var delar av Västerbotten, särskilt i de södra delarna, torrare än normalt. Medeltemperaturen var 1,5 – 2 grader högre i jämförelse med referensperioden i båda länen.

Normalt i juli men allt blötare längre fram

Juli blev kanske den mest ”normala” månaden, särskilt vad gäller temperaturen. Delar av området var 0,5 grad kallare än referensperioden, men stora delar avvek inte alls i medeltemperatur. När det gäller nederbörden regnande det lite mer än normalt i kustlandet, medan inlandet och framför allt de nordligaste fjällerna fick väldigt lite regn. En iakttagelse var att det var lite av varannandagsväder när det gäller nederbörden.

Värmen kom tillbaka under augusti, som hade 1 – 2 grader högre medeltemperatur än referensperioden. Nederbördsmsigt blev det en blöt månad, med mellan 150 och 200 % av

normal nederbörd. September ville inte vara sämre utan blev ännu varmare än normalt med mellan 2 och 2,5 grader högre medeltemperatur än normalt. Avvikelsen var lite lägre i de fjällnära områdena. Nederbörden var ojämnt fördelad, där delar av området fick normala mängder, medan det fortsatte att vara blött i delar av Norrbotten och längs med Västerbottenskusten.

Trög start för spannmålen

Att säsongen började torrt påverkade starten för de värsådda grödorna som hade det lite trögt. Några av de vi talat med rapporterar att spannmål som såddes lite senare, i slutet av maj och början på juni, fick en bättre utveckling. Det kan bero på att den grödan inte påverkades av torkan i ett känsligt stadium och därför inte hämmades i utvecklingen. En del av spannmålen drabbades också av grönskott, då huvudskottet stannat av på grund av torkan. När regnet kom i juni satte plantorna i gång att bilda sidoskott. Detta ger en ojämn mognad på fältet, men också oftast en lägre skörd.

Spannmålsskörden lite lägre

När vi summerar säsongen för spannmålen kan man konstatera att skörden blivit normal eller lite lägre än normal. Vid vår rundringning i mitten av oktober verkar det mesta vara tröskat. Den blöta säsongen har dock gjort att del måste lämnas på grund av att bärigheten i marken är dålig. Vattenhalterna vid skörd har varierat mycket och en del partier har legat högt, men mycket har också hållit en bra vattenhalt, särskilt det som hann tröskas före mitten av september. Hektolitervikterna verkar lägre, vilket antyder att matningen inte varit optimal.

Det lite svalare vädret i juli och den regniga eftersommaren har säkert påverkat detta. Den blöta eftersommaren och hösten har gynnat svamparna och obehandlade fält, särskilt med sexradskorn, har starka angrepp. Det har lett till stora skördesänkningar på en del fält. Det finns också en risk att främst fusariumangrepp i axet kan leda till bildning av svamptoxiner. Innan utfodring kan det därför finnas anledning att analysera misstänkta partier på mögeltoxiner, så att de inte ställer till problem. Invägningen av spannmål vid Lantmännens anläggning i Degernäs utanför Umeå når enligt Nils-Gunnar Mattsson inte riktigt upp till fjolårets 4 000 ton. Den regniga hösten har också begränsat möjligheterna att bärga halmen och ställer till problem med stubbearbetning och plöjning samt påverkar självklart tillgången på strö.

Låg men bra första skörd

Vallarna led en del av torkan på försommaren och på jordar med sämre vattenhållande förmåga ledde det till att första skörden blev betydligt lägre än normalt. De rapporter vi fick från LRFs kommungrupper i Västerbotten pekade på en stor variation över länet med skördar mellan 50 och 70 % av och i vissa områden till och med ännu lägre. Läget i Norrbotten verkar ha varit detsamma. Kvaliteten på första skörden är i allmänhet bra.

Stor återväxt, men sämre kvalitet

Efter regnet i slutet av juni och början av juli kom återväxten i gång bra och skörden blev i många fall större eller mycket större än normalt. Varannandagsvädret under skördeperioden,

med mycket av lokala skurar, har dock gjort att återväxtskördarna blivit utdragna i tiden på många ställen. De vi talat med menar att kvaliteten därför inte är så bra och också ojämn. Proteinhalterna i en del av återväxterna är också höga, trots att energivärdet inte riktigt hänger med. Det finns också en hel del blött ensilage. Detta gör att det kan vara svårt att komponera bra foderstater och att korna inte mjölkar riktigt så bra på fodret som man hoppas. Inte minst de höga vattenhalterna minskar deras förmåga att konsumera tillräckligt mycket av vallfodret.

Beställ utsäde i tid!

Stora delar av Sverige kan nog sägas ha haft en betydligt besvärligare växtsäsong än vi här i norr. Torkan drabbade vårsådderna betydligt värre i söder än här i norr och eftersommaren och höstens regnande har lett till betydande översvämningar inte minst i mellansverige. Detta får naturligtvis konsekvenser för utsädestillgången, då mycket av utsädet till våra tidiga spannmålssorter odlas i dessa områden. Även Finlands utsädesodlingar har haft liknande problem, så både Lantmännen och Fodercentralen flaggar för att det kan bli brist på utsäde av lämpliga sorter nästa år. För att försäkra sig om att få utsäde av den sort man önskar är det därför viktigt att vara ute i tid med beställningarna. När det gäller foder och gödsel verkar priserna, trots kriser och krig, ha stabiliserat på en lite lägre nivå. Det är naturligtvis svårt att sja om hur framtiden ser ut och i den oroliga värld vi lever kan förhållandena förändras snabbt.

Afrikansk svinpest

– en sjukdom som smittar grisar, men som också drabbar samhället

Afrikansk svinpest, ASF, är en av de virussjukdomar som omfattas av regelverk för förebyggande åtgärder samt för bekämpning och utrotning av sjukdom.

ASF drabbar bara grisar, vilda och tama, framför allt genom kontakt med smittade djur och djurprodukter. Smitta kan även överföras via kläder och utrustning. Det är därför extremt viktigt att inte utfodra grisar med matavfall, hålla ordning på hushållssoporna och se till att inte föra med sig smitta till exempel från jakt av vildsvin i drabbade områden. Det är alltså viktigt att vara försiktig, fastän det inte finns vildsvin här.

ASF har en mycket stor dödlighet. Det är förstås mycket plågsamt för drabbade djur, men påverkar även hela grisnäringen negativt. Till exempel minskar exporten av produkter från

gris på grund av att andra länder inte vill riskera att få in smittan i sitt land.

ASF har i början på september konstaterats hos vildsvin i Fagersta. Inga fall av smitta på tama grisar har hittats (18 oktober 2023), trots utökad provtagning. Det finns misstanke om att vildsvinen smittats när de ätit av hushållssopor på en avfallsanläggning i området, men det har inte kunnat fastställas. Jordbruksverket har beslutat att upprätta en spärrad zon på 1000 km². Inom zonen har alla tamgrisar avlivats. Skogsbruk, jordbruk och friluftsliv har starkt begränsats i zonen. Ett kärnområde inom zonen håller på att stänglas in, och därefter ska utökad jakt på vildsvin ske. Hur länge spärrzonen ska finnas kvar är inte bestämt ännu, men det kan dröja lång tid, eftersom man inte vill riskera att smittan blossar upp igen.

Tänk på att:

- » Det är förbjudet att mata grisar med matavfall eller slaktavfall.
- » Se till att besökare i grisbesättningar använder skyddskläder.
- » Kontakta veterinär om du misstänker att dina grisar drabbats av ASF.
- » Undvik om möjligt att föra in strö, grovfoder och spannmål, till alla djur, från länder där afrikansk svinpest förekommer. Om du ändå gör det bör strö och grovfoder lagras i tre månader, och spannmål i en månad, innan det används.
- » Ta med matresterna hem från utflykten, lämna inget i naturen.
- » Utrustning (även hund, fordon, vapen) ska rengöras om du jagat vildsvin i ett smittat land.
- » Avstå från att besöka grisbesättningar inom 48 timmar efter vildsvinsjakt i ett smittat land.
- » Kött från gris/vildsvin och obehandlade jakttroféer från vildsvin kan vara en smittorisk.

Mer info finns att läsa på
Jordbruksverkets och Statens veterinärmedicinska anstalts webbplatser.
Sök på "Afrikansk svinpest" på respektive hemsida.

www.jordbruksverket.se www.sva.se

Inga fler möjligheter att ändra i ansökan för stödåret 2023 – men brev fortsätter att komma...

Sista dag att skicka in geotaggade foton för att visa på aktivitet eller att dra tillbaka skiften eller hela ansökan var den 31 oktober. Det innebär att det nu inte längre är möjligt att göra ändringar i din ansökan.

Om du inte åtgärdat dina underkända resultat, antingen genom att skicka in geotaggat foto eller en ändring i SAM internet, så har du fått eller kommer du att få ett brev med det slutliga resultatet från markuppföljningen. I det brevet kommer dina underkända skiften att vara redovisade. Dessa skiften kommer att ligga till grund för avdrag och eventuella sanktionsberäkningar på dina utbetalningar.

För de skiften, där arealen inte stämmer mellan ansökt och konstaterad areal, kommer det ett separat brev, med rubriken ”Meddelande inför beslut om Gårdstöd”. Även dessa arealer kan ligga till grund för avdrag och sanktionsberäkningar på dina utbetalningar.

I båda fallen kommer du att ha möjlighet att komma in med synpunkter till länsstyrelsen. Resultatet kan du dock inte överklaga förrän beslutet för respektive stöd kommer.

Utbetalningar påbörjade

Delutbetalningen för kompensationsstödet och miljöersättning för betesmarker och slåtterängar har nu påbörjats. Slututbetalningarna för dessa stöd påbörjas i januari 2024, medan ersättningen för ekologisk produktion påbörjas först i april 2024. Utbetalningarna för gårdsstöd, nötkreatursstöd och stöd till ung jordbrukare påbörjas i december 2023.

För mer information om utbetalningarna, sök ”Utbetalningsplan 2023-2027” på Jordbruksverkets webbplats.

Se till att du har rätt kontaktuppgifter registrerade så att du inte missar någon viktig information varken från Jordbruksverket eller länsstyrelsen. Du kan göra dina ändringar och uppdateringar via Mina sidor på Jordbruksverkets webbplats.

Tillfälliga markklasser

Jordbruksverket har i år behövt prioritera hårt bland blocken som ska bedömas på grund av ansökan om särskild skötsel i miljöersättningen för skötsel av betesmarker och slåtterängar. De hann därför inte bedöma alla ansökta block i år.

Det innebär att de skiften där det saknas tillräckligt underlag för att bedöma och fastställa markklass får en tillfällig markklass för att du ska kunna få ett beslut om åtagande i år. Beslut om åtagande och utbetalning grundas på om du har sökt åtagandenivå särskild skötsel, den grödkod du har angett för marken och den tillfälliga markklassen.

Du kan se om några av dina skiften har fått tillfällig markklass i det förslag till markklassbilaga som du får inför beslut om åtagande. De åtagandeytor som fått en tillfällig markklass kan komma att klassas om när Jordbruksverket senare bedömer dem. Har du fått utbetalt för betesmark eller slåtteräng med särskilda värden och särskild skötsel på dessa i årets ansökan, kan du därför behöva betala tillbaka skillnaden i ersättning mellan särskild och allmän skötsel, om den senare bedömningen blir att marken har allmänna värden.

Ät hela Västerbotten

– mer lokal mat från olika vinklar mot samma mål

Under hösten 2023 har många olika aktiviteter inom de fyra arbetspaketen som ingår i projektet påbörjats. Projektets målsättning är att öka tillgängligheten av mat som producerats i Västerbotten. Länsstyrelsen, tillsammans med upphandlade aktörer, skapar nya möjligheter till samverkan och testar olika sätt att öka relationsskapande kontaktnät som kan främja den lokalproducerade maten.

Text och foto: Carina Åström, Länsstyrelsen i Västerbotten

Ät hela Västerbotten är ett samarbetsprojekt som tar sin utgångspunkt kring matvarumärkens potential. Frågor som ska undersökas är bland annat:

Hur bör man kommunicera så att fler väljer den hållbart producerade maten från Västerbotten? Vad är viktigt att kommunicera? Hur får vi fler, både de som bor eller besöker länet, att göra hållbara goda matval som får positiva konsekvenser för olika platser i vårt län?

Kajsa Åberg, strateg vid Region Västerbottens avdelning för besöksnäring och styrgruppsmedlem i projektet, har i sitt arbete med måltidsturism hittat många faktorer som kan användas i ett bredare sammanhang. – Inom resande har maten för många gått från att vara något nödvändigt ont att lägga respengar på, till att bli själva reseanledningen. Det finns ett växande intresse för lokalproduktion och matens betydelse för oss själva. Projektet ska bidra till att göra det enklare att välja nära, även när vi är hemma, menar Kajsa.

Mer lokal mat på menyn

Några livsmedelsproducenter har under hösten fått besök av matinspiratör Anders Samuelsson och ett tiotal kockar från restauranger spridda över hela länet från fjäll till kust. Denna gång gick resan kring Skellefteåbygden där producenter fick besök av kocknätverket. Målet med resan var att skapa en ökad förståelse för respektive branschförutsättningar för att på så sätt öka andelen lokal mat på menyn. Kockarna lärde sig mer om den lokala produktionen och produktutbudet i Västerbotten. De fick också praktiskt tillämpa sina nyvunna erfarenheter genom att testlaga olika maträtter under guidning av kockarna Anders Samuelsson och Stefan Eriksson.

I samband med test av lokala råvaror fick kockarna ta del av vår gästkok Stefans kunskaper som till vardags bland annat är råvaruansvarig för Årets kock. Han föreläste om sina erfarenheter kring vikten av att ha en bra relation till producenterna, hur man tar vara på och använder hela råvaran utan matsvinn,

samt hur man lyfter kulturarv och plats. Under resan föreläste även Märten Hetta, SLU i Umeå, om vad vi kan lära oss om råvarorna utifrån forskning och scanning av produkterna. Han berättade också om digitalisering av värdekedjan för norrländska livsmedel.

Kajsa Åberg höll en workshop om geografiska matvarumärken med exempel från Västerbotten, där deltagarna fick resonera kring förpackningars betydelse. Många frågor och funderingar dök upp under resans gång, men en av de viktigaste frågorna var hur man kan arbeta fram hållbara och långsiktiga relationer mellan restauranger och producenterna. Enligt Stina Fernerud, projektledare för "Ät hela Västerbotten", är det personliga mötet avgörande för att komma vidare.

– Genom att besöka producenterna sänker vi trösklarna mellan dem och köparna - kockarna. Utbud och efterfrågan behöver formas i en dialog så båda vet vad som är möjligt och tillsammans kan hitta nya idéer och lösningar. Dessutom

blir det ju så mycket trevligare när vi känner varandra, säger Stina.

Som ett led i det arbetet för att sprida insikter, resultat och möjliga arbetssätt så har projektet även haft en temadag i Vindelns kommun med fokus på grönsaker. Där träffade kocknätverket lokala grönsakodlare för studiebesök och diskussion om hur lokala grönsaker och potatis ska få mer plats på tallrikarna i länet. Temat var vilka råvaror som med fördel odlas i Västerbotten, kvaliteten på

råvaran, hinder och möjligheter kring odling, samt att synkronisera efterfrågan och utbud.

De deltagande kockarna visade stort intresse för detaljer kring produktionen som inte kan kommuniceras annat än vid det direkta mötet. En utmaning för dem är att föra insikterna från besöken hos producenterna vidare till sin köks- och restaurangpersonal. Detta är inte minst viktigt under högsäsonger då ny personal ska skolas in och möta gästernas ökande

intresse kring ursprung och detaljer. Kocknätverket träffas återigen i november, då med fokus på planering av nästa producentresa. Till våren kommer vi att kunna berätta mer om de övriga arbetspaketen.

Projektets övriga arbetspaket – aktuellt på gång!

Regional matmässa – B2B: Matevent Umeå AB, Anna Axelsson och Anna Hållsten, ska i samverkan planera och genomföra en regional branschmässa under år 2024. Planeringen sker i samarbete med kommunala näringslivsfunktioner i Västerbotten samt en referensgrupp bestående av livsmedelsproducenter från fjäll till kust. Målet är att mässbesökare – kockar, restauratörer och kostchefer i det offentliga köket – ska få bekanta sig med länets livsmedelsutbud. Ambitionen är att det ska tecknas leverantörsavtal, som i sin tur leder till fler lönsamma och konkurrenskraftiga livsmedelsföretag i länet.

Pilotstudie – merförsäljning och värde av geografisk märkning: Anna-Karin Karlsson, projektledare vid RISE, kommer att, i samverkan med OK Västerbotten, undersöka hur den lokala maten kan exponeras med olika butikskoncept. Syftet är att undersöka hur till exempel förpackning och geografisk märkning kan påverka valet av mat. Projektaktiviteten sker i nära samarbete med aktiviteten En smak av Västerbotten.

En smak av Västerbotten: Ambitionen i projektet är att unga i länet ska ges möjlighet att bekanta sig med den lokala maten. Därför har nya innovativa och hållbara maträtter, gjorda på råvaror från Västerbotten, skapas och presenteras på OK Västerbotten under sista veckan i oktober 2023. Produkterna har tagits fram tillsammans med studenter på Gastronomiprogrammet vid institutionen för Kost- och måltidsvetenskap vid Umeå universitet under handledning av Björn Norén.

Mer lokal mat på menyn: Anders Samuelsson, matinspiratör, kommer att initiera och i samverkan genomföra relationsskapande aktiviteter mellan producenter och kockar i länet. Allt för att skapa en ökad förståelse för förutsättningar i respektive bransch med målet att öka andelen lokal mat på menyn. Smakresor med fokus på produktutveckling ska genomföras, och därtill studiebesök för att identifiera utmaningar men främst möjligheter.

Ät hela Västerbotten

Projektägare: Länsstyrelsen Västerbotten
Projektperiod: 2023–2024
Finansiering: Landsbygdsprogrammet
Projektledare: Stina Fernerud, stina.fernerud@lansstyrelsen.se
Projektkoordinator: Carina Åström, carina.astrom@lansstyrelsen.se

KUNSKAP FÖR LANDETS FRAMTID

Aktuella aktiviteter

Inspirationsträff: Dikoproduktion

Tisdag 5/12 | kl 18.00 | Altersbruk

Studiebesök på Alterdalens Angus i Altersbruk där vi tillsammans med Tanya Hultman går igenom hennes dikoproduktion. Towa Göransdotter och Kristina Holmström kommer presentera vad man ska tänka på som dikoproducent utifrån djurhälsovård samt produktionspotential. Målet med kvällen är att ni får nya tankar och idéer om just er dikoproduktion och hur ni kan utveckla den framöver.

Medverkande: Towa Göransdotter, djurhälsoveterinär Norrbotten, Kristina Holmström husdjursrådgivare, Sjuhärad, Tanya Hultman ägare Alterdalens Angus

Anmälan: Marie Björs, Växtodlingsrådgivare
073- 803 87 20 | marie.bjors@hushallningssallskapet.se

Europeiska unionens stöd för
Ertebättringsprogrammet Europeiska
investoriska utmaningarna

Länstyrelsen
Jämtlands län

Hushållnings
sällskapet

Kurs i sparsam körning

Kursen i sparsam körning ger dig ökade kunskaper vad gäller körteknik och maskinernas konstruktion kopplat till hur man får ner bränsleförbrukningen. Hushållningssällskapet kommer att hålla kurser i sparsam körning i Norrbottens län. Kursdeltagandet är kostnadsfritt och består av en heldag med teori kombinerat med två individuella körpass, samt återträff med uppföljning.

► **Välkommen med din anmälan!**

Veronica Landström, 0920-244 180 eller
veronica.landstrom@hushallningssallskapet.se

Finansieras av
Europeiska unionen

www.hushallningssallskapet.se/kalender

STARTA EGET MATHANTVERKSFÖRETAG

Utbilda dig till
mathantverksföretagare inom
**BÄR-, FRUKT- OCH
GRÖNSAKSFÖRÄDLING**

Läs mer och
anmäl dig på
eldrimner.com
/utbildning

STARTDATUM 11:E JANUARI.

Utbildningen kombinerar undervisning på plats
på Eldrimner med självstudier på distans.

Länstyrelsen
Jämtlands län

ELDRIMNER
Nationellt resurscentrum
för mathantverk

Europeiska unionens stöd för
Ertebättringsprogrammet Europeiska
investoriska utmaningarna

Stöd till gödselbaserad biogas!

Det blir fortsatt möjligt att söka stöd för gödselbaserad biogas. Stödet betalas ut i förskott utifrån uppskattad produktionsvolym. Du kan få stöd med högst 40 öre per kilowattimme producerad biogas.

Du som är intresserad av att söka behöver hålla koll på den utlysning som öppnar i mitten av november och stänger den 15 december 2023.

Du hittar mer information hos Energimyndigheten.se

Företagslyftet

Passion för landsbygd.
Sinne för företagande.

Norrboten behöver fler landsbygdsföretagare som gör sin passion till lönsamma företag. Företagslyftet riktar sig till dig som är landsbygdsföretagare i Norrboten och vill utveckla ditt företag för framtiden. Med strategisk företagsledning och verktyg för en hållbar verksamhet – ekonomiskt, socialt och miljömässigt.

Scanna QR koden eller besök vår hemsida www.naramat.nu för att läsa mer och gå med i Företagslyftet.

Temadag markavvattning

29 november 9.30-15.00

Du hittar mer information och fullständigt program på gronanaringar.com och hushallningssallskapet.se

Anmäl dig senast 24/11 till gronanaringar@pitea.se eller 070-255 90 35

Temadagen är kostnadsfri och hålls på Grans Naturbruksgymnasium

Lunch och fika ingår

Ekonomi

Markavvattning
i praktiken

Avvattningsentreprenören
André Wallgren berättar

Markpackning

Lagstiftning &
juridik

Investeringsstöd

Spara pengar och miljö med Greppa-rådgivning och Växas rådgivare!

Vi erbjuder Norrbottens lantbrukare som är med i Greppa Näringen-rådgivning inom fodermoduler:

- » Foderstat mjölkkor, 41A
- » Foderstat nöt och lamm, 41B
- » Endagars utfodringskontroll mjölk/nöt, 41C
- » Betesstrategi, 42A

Är du inte redan medlem i Greppa Näringen så hjälper vi dig!

Kontakta oss för mer information

Sofia Werner Hallgren: Greppa-samordnare inom Växa
Telefon: 010-471 03 38, e-post: sofia.werner-hallgren@vxa.se

Evelina Viklund: Kan hjälp dig med 41A, 41B, 41C & 42A
Telefon: 010-471 01 86, e-post: evelina.viklund@vxa.se

Jessica Stenvall: Kan hjälp dig med 41A, 41B, 41C & 42A
Telefon: 010-471 08 12, e-post: jessica.stenvall@vxa.se

Anna Bergfors: Kan hjälp dig med 41A, 41B, 41C, 42A
Telefon: 010-471 01 92, e-post: anna.bergfors@vxa.se

Camilla Harju: Kan hjälp dig med 41A, 41B, 41C, 42A
Telefon: 010-471 03 55, e-post: camilla.harju@vxa.se

Amanda Pettersson: Kan hjälp dig med 41A, 41B, 41C, 42A
Telefon: 010-471 01 50, e-post: amanda.pettersson@vxa.se

NÄSTA NUMMER

Dags för SAM-ansökan 2024

Vad är viktigt att tänka på inför ansökan?

Vikagården i Smedsbyn

Ett företag med många ben och fingrarna i pizzan!

Kom ihåg!**Vem tar årets bild på landsbygden?**

Kom ihåg att skicka in bilder till fototävlingen som pågår under hela året! Bilderna ska alltså illustrera landsbygd på valfritt vis.

Så här fungerar det:**Vilka får delta?**

Alla som vill dela med sig av sina bilder från Västerbottens och Norrbottens landsbygder.

Finns det några regler?

Alla de bilder som skickas in får framöver användas i tidningen Norrbruk och för de båda länsstyrelsernas landsbygdsarbete mot det att fotografens namn anges i bildtexten. Är det personer med på bilderna så behöver det så klart vara godkänt av dem att bilderna publiceras!

Hur väljs vinnaren ut?

Länsstyrelsen väljer ut minst 20 bilder som läggs upp på Länsstyrelsens Facebook sida **En levande landsbygd - Länsstyrelsen Västerbotten** där har alla möjligheten att gå in och rösta genom att göra tummen upp för sina favoritbilder. Den bild som sammanlagt fått flest likes, blir årets vinnarbild!

Vad vinner man?

Priset till den vinnande bilden är en övernattning för två personer i träd-hotellet hos Granö Beckasin eller hos Treehotel Harads.

- » Vi vill ha tävlingsbidragen oss tillhanda senast den sista november 2023.
- » Varje deltagare får skicka in max 2 bilder.
- » Bilderna mejlas i hög upplösning (det brukar räcka med den som tas i en mobiltelefon) till e-postadress tips.norrbruk@lansstyrelsen.se, namnge mejlet med **"Fototävling 2023"**.
- » I ditt mejl med tävlingsbidragen anger du även ditt namn och din postadress.

Länsstyrelsen
VästerbottenEuropeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområdenLänsstyrelsen
Norrbotten